

Уживання української науково-технічної термінології на засадах національних стандартів

Ukrainian scientific and technical terminology usage on the basis of national standards

*Ігор Ребезнюк, д-р техн. наук,
Національний лісотехнічний університет України, Львів, Україна*

Мета. *Висвітлити основні особливості формування новітньої науково-технічної термінології відповідно до системи правил, що їх установлено Національними стандартами України.*

Методи дослідження. *Визначення засад формування науково-технічних термінів та словосполук відповідно до новітніх правил, що їх установлено Національними стандартами України.*

Результати дослідження. *Прокоментовано особливості застосування правила виокремчого позначання дії і події, а також наслідків події. Показано як формувати словосполуки з іменників, один із яких позначає дію чи подію. Розглянуто особливості вживання іменників іншомовного походження. Розкрито виокремче вживання прикметників залежно від суфікса. Викладено правило формування іменного складеного присудку. Висвітлено як формувати речення, у яких зазначено виконавця дії. Розглянено особливості вимог щодо вживання деяких прийменників.*

Висновки. *Вживання науково-технічних термінів та словосполук відповідно до новітніх устандартованих правил полегшує сприймання й розуміння вжиткового тексту, сприяє удосконаленню українського наукового стилю мовлення і мислення.*

Ключові слова: *українська мова, термін, словосполука, дія, подія, наслідок.*

Вступ

Минуло багато років відтоді, як Міжнародна наукова конференція «Проблеми української термінології» та Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології (ТК СНТТ) схвалили єдині засади, що їх вироблено передусім на багатьох конференціях і втілено, зокрема в ДСТУ 3966-2000 «Засади і правила розроблення стандартів на терміни й визначення понять» [1]. Відповідно до цих засад розроблено ДСТУ 1.5:2003 «Правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів» [2]. Вимоги цих ДСТУ дають змогу як розробникам стандартів, так і всім, хто працює з українським словом в ужитковій (науковій, технічній, діловій тощо) царині, викладати свою думку українською мовою, користуючись системою правил уживання слів як засобом українськомовного способу мислення.

Розвиваючи зазначені засади науково-технічна комісія з питань термінології при Держстандарті України неодноразово розглядала засоби позначання утямків (понять [3, с. 29—33]) дії (процесу), події та наслідку події [4, с. 209—222], щоб допомогти авторам науково-технічних праць правильно написати текст українською мовою. За час від схвалення єдиних засад більшість стандартів автори розробляли, намагаючись використовувати вимоги ДСТУ [1; 2]. За цей тривалий період про правила виокремчого (здатного виокремлювати) позначання згаданих утямків опубліковано багато праць знаних мовознавців, зокрема [5, с. 48, 116, 224, 227—242; 6, 61—66; 7, с. 83—104; 8, с. 6—89]. Нині на заміну ДСТУ 3966-2000 розроблено нову версію цього стандарту ДСТУ 3966-2009 [9]. У цій версії стандарту, попри незначні зміни, розвинено усі основні вимоги ДСТУ 3966-2000.

Однак на сьогодні правила, що їх установлено Національними стандартами України, використовують дуже рідко, здебільшого, окремі здобувачі наукових ступенів, пишучи дисертації, чи окремі редактори збірників праць, та й то частково. Редактори книжок, навчальних підручників тощо, редагуючи праці, майже не дотримуються вимог національних стандартів. А освітяни переважно орієнтуються на терміни та словосполуки зредагованих і виданих книжок чи опублікованих статей та наявних словників, укладених на засадах радянської мовної політики, суть якої полягала в цілковитому копіюванні російських термінів і наукового стилю мовлення, а отже і російського способу мислення. Тому, щоб поширювати українськомовний спосіб мислення, потрібно розпочати редагувати тексти відповідно до встановлених національними стандартами вимог.

1. Насамперед це стосується правила виокремчого позначання дії і події (що їх помилково в стандарті [9] названо незавершеним і завершеним процесом [8, с. 6—7; 10]), а також наслідків події [2, с. 13], [8, с. 17—20], [9, с. 17, Г.5.1].

У [9, с.17] зазначено, що українська мова, на відміну від російської, має властивість не тільки в дієсловах, а й у віддієслівних іменниках розрізняти назви дій (процесів) і подій, а також їхніх наслідків. Російським дієсловом *изменять* і *изменить* відповідає один російський іменник *изменение*, що означає дію, подію і наслідок цієї події: (*продолжительность изменения, результат изменения і сравнение изменений*). Українською мовою маємо три іменники: *змінювання*, *змінення* та *зміна*. Тому правильне вживання цих іменників у словосполуках: тривалість змінювання, результат змінення та порівнювання змін робить ужитковий текст досконалішим і українським. Адже: дія змінювання є тим, що відбувалося, відбувається чи відбуватиметься; подія змінення — те, що сталося чи станеться; наслідком зміни є те, що ми отримали чи отримаємо.

Те саме можна сказати про іменники: оцінювання, оцінення й оцінка; передавання, передання й передача; відбивання, відбиття й відбиток; деформування, zdeформування й деформація; устатковування, устаткування й устаткування; розраховування, розрахування й розрахунок та багато інших.

Коли є паралельні форми дієслів, що означають дію (розтягувати та розтягати, розроблювати та розробляти), може бути чотири іменники: розтягування та розтягання, розтягнення й розтяг; розроблювання та розроблення, розроблення й розробка.

Іменники, що означають дію, утворюють від дієслова недоконаного виду: оцінювати → оцінювання; подавати → подавання; устатковувати → устатковування; розраховувати → розраховування, а іменники, що означають подію, утворюють від дієслова доконаного виду: оцінити → оцінення; подати → подання; устаткувати → устаткування; розрахувати → розрахування.

Для виокремчого позначання дії, події та наслідків події, окрім стандартів, варто послуговуватися також новітніми працями [5—8] та словниками знаних авторів, зокрема [11—14].

2. Формуючи словосполуки з іменників, один із яких позначає дію чи подію, стандарт [9, с.17, Г.5.1.1] рекомендує послуговуватися ухвалами науково-технічної комісії з питань термінології при Держстандарті України (НТК ПТ ДСТУ) [4, с. 209—222], та працями [6, с. 61—66; 7, 83—104]. Як приклад в [9, с. 17] подано словосполуки: методи впровадження, правила обчислювання. НТК ПТ ДСТУ [4, с. 209—222] ухвалила низку слів, з якими у словосполуках правильно вживати віддієслівні іменники, що позначають дію і подію. Деякі з цих слів та словосполук подано в таблиці 1.

Таблиця 1— Двохіменникові словосполуки із спільнокорневими іменниками, що ними позначають дію і подію

ДІЯ	ПОДІЯ
методи впровадження	свідоцтво про впровадження
засоби виконання	звіт про виконання
технологія розроблення	унаслідок розроблення
правила розв'язування	час (момент) розв'язання
спосіб готування	довідка про підготування
процедура подавання	день подання
настанови щодо впровадження	дата впровадження
тривалість перетворювання	після перетворення
під час деформування	результат zdeформування
у процесі устатковування	акт про устаткування

А як позначку сукупності механізмів, приладів, пристроїв тощо, потрібних для будь-чого треба вживати термін устаткування. Нині цей термін у такій значині на офіційному сайті Верховної Ради України вжито в понад 300 нормативно-правових актах України.

Зауважую, що початкові частини наведених у першому стовпчику таблиці 1 словосполуках методи —, засоби — технологія тощо акцентують увагу на тому, що в реченні йтиметься про дії впроваджувати, виконувати, розробляти тощо. Тому неправильно вживати зі словами: методи, засоби, технологія тощо — слова, що ними позначають подію, тобто так: методи впровадження, засоби виконання, технологія розроблення тощо. Також неправильно вживати ці слова зі словами, що ними позначають наслідок чи якісь об'єкти, як-от: технологія матеріалів, технологія виробів. Подібні словосполуки нині дуже поширені в назвах дисциплін навчальних закладів. Відповідно до [1—10] ці назви правильно формувати так: технологія вироблення матеріалів, технологія продукування виробів тощо.

Про розрізнення доконаного і недоконаного видів дієслів та віддієслівних іменників (тих, що означають дію і подію) мовознавці писали як на початку, так і в середині минулого сторіччя, зокрема у статті [15, с. 57—65], використовуючи приклади речень, що їх писали Іван Франко, Леся Українка, Михайло Коцюбинський та інші класики української літератури. Серед тих прикладів є й такі, що стосуються термінів досліджування — дослідження: «Методи досліджування у кожній науці різні», «На дослідження цієї проблеми витрачено багато часу і зусиль...». Отже, треба писати: методи досліджування, об'єкт досліджування, предмет досліджування, звіт про досліджування, після дослідження.

Виходячи з наведених двох засад формування українських словосполук, треба переглянути назви багатьох дисциплін, що їх викладають у навчальних закладах України. Як приклади, дисципліну «Елементи дослідження операцій у лісовому комплексі» правильно називати «Складники досліджування операцій у лісовому комплексі», «Оброблення та поверхнєве зміцнення конструкційних матеріалів» — «Обробляння та поверхнєве зміцнювання конструкційних матеріалів», «Теоретичні основи і технологія відновлення деталей машин» — «Теоретичні основи та технологія відновлювання деталей машин» тощо.

3. Згідно з [9, с. 17, Г.5.1.2] віддієслівні іменники на -ння, -ття, що означають дію, потрібно вживати тільки в однині, оскільки такі іменники є узагальнена назва дії як багаторазової, так і неповторюваної, не визначеної за кількістю циклів, за обсягом, за тривалістю: засоби охолодження, період спостереження.

Проте іменник, що означає подію, можна подати в множині, якщо обсяг виконуваних операцій певним чином визначено: кількість розтягнень; серія досліджень корозієтривкості, унаслідок кількох покриттів тощо.

Відповідно до наведеної вимоги стандарту також треба скорегувати низку назв дисциплін, що їх викладають у навчальних закладах України, зокрема «Методологію наукових досліджень» треба писати «Методологія наукового досліджування», «Основи наукових досліджень машин» — «Основи наукового досліджування машин» тощо.

4. Не рекомендовано, згідно з [9, с. 17, Г.5.1.4], позначати дію і подію іменниками іншомовного походження на -ція, -инг, -інг, -мент, оскільки вони для цього не пристосовані, рекомендовано називати ними наслідки події та учасників дії але не самі дії (процеси) чи події. Виходить, що назви дисциплін, подібних до «Експлуатація та обслуговування машин», «Технічні засоби автоматизації», потрібно писати «Експлуатування та обслуговування машин», «Технічні засоби автоматизування».

5. Відповідно до [1, с. 17, Г.9.3, Г.9.4; 8, с. 27—29, п. А.10, А.11; 9, с. 18, Г.5.2.1], формуючи прикметники, що означають дійові властивості учасників дії, потрібно звертати увагу на вживання суфіксів, зокрема -льн- (-ч-, -івн-) і -н- (-овн-).

Суфікси -льн- (-ч-, -івн-) — ознака дійових властивостей активних учасників дій (їхня здатність чи призначеність виконувати дію, спрямовану на пасивного учасника дії): оброблювальний (обробчий) центр, вимірювальний прилад, ощаджувальні технології, виконавчий орган, гальмівний пристрій.

Суфікси -н-(-овн-) — ознака дійових властивостей пасивних учасників дій (їхня здатність чи призначеність виконувати пасивну роль у дії, виявляти вплив (наслідок) на себе активного учасника дії): обробний матеріал, розтяжний стрижень, скорегівний напрямок, здеформівне тіло.

Про виокремче вживання прикметників залежно від суфікса мовознавці пишуть вже понад сторіччя, зокрема у [16, с. 132] зазначено: «Творити прикметники з наростком -льний тільки в активному значенні: виховувальний заклад — установа, що виховує (хлопців) тощо. Для зазначення пасивного стану вживаємо прикметників із наростком -ний: виховний хлопець — такий, що його ще можна виховати. Неправильно вживають подекуди в Україні вислову: навчальний рік (Залужний: Методи навчання, Харків, 1926, 52), бо рік не навчає; треба сказати: шкільний рік». Отже, відповідно до цієї засади і вимог [1, с. 17, Г.9.3, Г.9.4; 8, с. 27—29, п. А.10, А.11; 9, с. 18, Г.5.2.1], назви дисциплін «Відновлювальні (якщо вони призначені щось відновлювати) джерела енергії», «Відновні (якщо їх хтось може відновити) джерела енергії» потрібно писати «Відновливі (якщо вони здатні відновлювати самі себе) джерела енергії». А дисципліну «Деревообробне обладнання» правильно називати «Деревинообробче устаткування», віддаючи перевагу прикметникові деревинообробчий перед деревинооброблювальний.

Також потрібно розмежовувати вживання слів: випускальний — випускний — випусковий. Випускальний — призначений випускати (ознака дійової властивості активного учасника перехідної дії). Випускний — той, що його призначено випустити (ознака дійової властивості пасивного учасника перехідної дії). Випусковий — той, що належить чи стосується випуску. (Випуск — множина об'єктів випускання). Тому: кафедра — випускальна; група, клас — випускний; а от робота — випускова, бо вона не випускає і її не випускають. Вона показує рівень підготованості випуску.

6. Позначаючи дію, треба уникати мовних конструкцій «дієслово + віддієслівний іменник» [9, с. 22, Д.11.2]. Замість таких конструкцій потрібно вживати природніший для української мови й економніший засіб — дієслово, що означає цей конкретний процес: виконувати розрахунки — розраховувати, робити вимірювання — вимірювати, проводити досліджування — досліджувати, здійснювати контроль — контролювати тощо.

7. В іменному складеному присудку іменники треба вживати у формі називного відмінка, якщо вказують на постійну ознаку. Приклад неправильно: *цей пристрій є нагрівачем*; правильно: *цей пристрій є нагрівач, цей пристрій — нагрівач*. Саме тому в реченні цієї статті «3. Згідно з [1, с. 24, Д.12; 9, с. 22, Д.11.6] — такі іменники є узагальнена назва дії як багаторазової, так і неповторюваної—», а не узагальненою назвою, як ми звикли калькувати російське «является обобщенным названием», оскільки йдеться про постійну ознаку.

У такому присудку іменники мають форму орудного відмінка, якщо вказують на тимчасову чи нехарактерну ознаку в минулому чи майбутньому часі: за певних умов він може бути нагрівачем.

8. Українській мові не притаманні пасивні конструкції з дієсловами на -ся [9, с. 22, Д.11.3], активно вживані в російській мові: не методика застосовується (вона не може застосовувати сама себе), а методику застосовують; не об'єкт досліджується, а об'єкт досліджують тощо.

Вислови з дієсловами на -ся пишуть, якщо йдеться про неперехідну дію, тобто коли є суб'єкт дії, але нема іншого об'єкта, на який спрямовано дію. Наприклад, речовина нагрівається (змінюється) за певних умов.

Не можна вживати конструкції з дієсловом пасивного стану на -ся в підрядних частинах, де підметом є займенники *що, який*: методика, що застосовується; об'єкт, що досліджується. Ці конструкції треба замінювати на такі: застосовувана методика чи методика, що її застосовують; досліджуваний об'єкт чи об'єкт, що його досліджують.

У контексті цього правила, що його подано не лише в стандарті, а й у працях знаних мовознавців, варто ще раз наголосити на поширеній звичці багатьох українців уживати не природні українські слова, а наліпки на російські, бо так здається простіше, а чи правильно сказано те чи те слово, для промовця не важливо. Наочним прикладом такого слововживання є словосполучення «я вибачаюсь» як наліпка на російську «я извиняюсь». Адже ця словосполучення означає, що я, висловлюючи вибачення, спрямовую його не людині, перед якою чимось завинив, а собі.

Правильно українською мовою говорити: «вибачте (пробачте, даруйте) мені; я перепрошую».

У стандарті [9, с. 23, Д.11.11] подано гарний приклад хибно вживаної словосполучення, що її використовують переважно в навчальних закладах: зауваження пишуться на полях листа (скальковано з російського «замечания пишутся на полях листа»). Якщо розглядати як дію-подію-наслідок тріаду слів зауважування-зауваження-заувага, то видно, що зауваження — це подія, а наслідок цієї події, що є коротко висловлене чи записане судження з приводу чого-небудь, — заувага. Зауваги не пишуться самі, а їх хтось пише чи пишемо їх ми, тому правильно: пишуть (пишемо). Листок паперу правильно називати аркушем. Якщо ми пишемо текст на аркуші, то це ми робимо на полі аркуша, а з обидвох боків від поля скраю аркуша залишаємо чисті від тексту смуги, що їх називають береги, де ми можемо подавати свої зауваги щодо написаного тексту. Отже, подану словосполучення правильно вживати так: зауваги пишуть (пишемо) на берегах аркуша.

У зв'язку з вимогою стандарту Д.11.3 [9, с. 22] постає питання стосовно формулювання речень в «Українському правописі» [17]. Невже автори правопису не вчитуються в те, що в них «його пишеться для позначення», «літери я, ю, є пишуться» тощо? Невже ці літери самі можуть писатися, чи можливо пишемо їх ми. Тому відповідно до [9, с. 22, Д.11.3] правильно буде «його пишуть (або пишемо) для позначення (або на позначку)» тощо.

9. Поширену в українській мові безособову дієслівну форму на -но, -то можна вживати лише в реченнях, де не зазначено виконавця дії [9, с. 22, Д.11.4]. Неправильно: його змінено (здеформовано, нагріто) кимось; правильно: його змінив (здеформував, нагрів) хтось, щось; його змінено (здеформовано, нагріто) десь (за певних умов, чимось). У контексті цього правила не зрозуміло, чому «Український правопис», схвалений Національною академією наук України, Міністерством освіти і науки України, Міністерством культури і мистецтв України, затверджено до друку вченими радами Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України та Інституту української мови НАН України. Адже в цих реченнях зазначено виконавця дії, то чи не природніше буде: «Український правопис схвалили—», «Затвердили до друку наукові ради—».

Ця заувага стосується й переважної більшості збірників науково-технічних праць, що їх «схвалено й рекомендовано вченою радою—», де правильно написати «схвалила наукова рада—» (вчена, відповідно до [1, с. 18, Г.9.4; 8, с. 28—29, п. А.11; 9, с. 18, Г.5.2.1] ДСТУ 3966, — та, що перебуває в дії вчити, як пасивний учасник).

У [18, с. 2] написано: «Розглянула й порекомендувала до видання методична рада—». У реченні вжито термін порекомендувала, а не рекомендувала, оскільки йдеться про подію. А термін рекомендувала означає дію в минулому часі, з якого не зрозуміло чи рада порекомендувала, чи рекомендувала, рекомендувала і не спромоглася порекомендувати працю до видання. Якщо хтось наполягатиме на терміні рекомендувала, то тоді й перше слово цього речення треба писати в такій самій формі не *розглянула*, а *розглядала*, тобто «Розглядала й рекомендувала—». З цієї словосполучення ще менше зрозуміло, чи цю працю схвалено до друку, чи лише розглядали і, рекомендуючи, обговорювали її, не дійшовши остаточного висновку.

10. Важливо дотримуватися вимог щодо вживання прийменників, зокрема прийменника *при* [9, с. 23, Д.11.9]. Прийменник *при* можна вживати тоді, коли позначають розташованість об'єкта поряд з іншим: кут *при* різальній крайці; живемо, як горох *при* дорозі: хто не йде, той скубне (прислів'я). Так само й похідні (переносні) утямки: бібліотека *при* університеті, комісія *при* закладі.

В інших випадках уживають інші мовні засоби: виконуючи, під час (у процесі) виконання; унаслідок виконання замість *при* виконанні; експлуатуючи, під час експлуатування — *при* експлуатації; за температури, за напруги — *при* температурі, *при* напрузі.

Автори «Українського правопису» поки що не запропонували правил щодо того, як уживати низку прийменників, зокрема *при*, а на вимоги стандарту поки що не звертають увагу. Тому в тексті правопису трапляються словосполучення, які не властиві українській мові: «*при* зміні слова», «*при* збігу однакових приголосних», «*при* зіставленні понять» тощо. Якщо редактори «Українського правопису» вважають ці словосполучення правильними, то потрібно спростувати вимогу стандарту Д.11.9 [9, с. 23] і замість неї запропонувати свою.

11. У термінотворенні перевагу треба віддавати власне українським термінам перед запозиченими іншомовними термінами. У ДСТУ 1.5 [2, с. 13, 5.1.5] зазначено: «У стандарті заборонено вживати іншомовні слова і терміни за наявності рівнозначних слів і термінів в українській мові». Треба вживати слова *відсоток*, а не *процент*, *чинник* замість *фактор*, словосполучення *продавати*, *збувати* товар — *реалізовувати* товар, *властивий* — *характерний*, *відповідний* — *адекватний*, *поштовх* — *імпульс*, *подробиця* — *деталь*, *докладний*, *вичерпний* — *детальний*, *царина*, *галузь* — *сфера* тощо.

Використовують звичайно слова іншомовного походження, якщо немає тотожних українських відповідників (атом, дискета, сальдо тощо).

12. Низку термінів устандартовано й тому треба вживати *складник* замість *складова*, *урухомник* — *привод*, *функційна* схема — *функціональна* схема, *кресленик* — *креслення*, *вальніця* — *підшипник*. У головці таблиці замість № п/п чи № з/п треба писати Ч.ч. (чергове число) [2, с. 16]. Потрібно розділяти призначеність вживання слів *термін* і *строк*. Коли йдеться про момент, час настання, виконання чогось, треба вживати слово *термін*, а якщо про проміжок часу — *строк*. Наприклад, *термін* виконання договору, *строк* навчання. Зверніть увагу, що біля слова *термін* треба писати слово, яке означає подію (оскільки — момент), а біля слова *строк* — слово, що означає дію (оскільки — проміжок часу виконання дії).

Шановні редактори книжок, навчальних підручників, статей! Шановні мовознавці! Якщо в цій статті щось написано неправильно, стосовно засад формування української термінології, то, будь ласка, спростуйте, але не мовчіть, не вдавайте, що тут нічого важливого немає для того, щоб наша мова відповідала національним правилам, а не радянсько-російським (накинутим політикою лінгвоциду). Своїм мовчанням ви робите добру послугу російській мові й тим, хто впродовж століть намагався зросійщувати нашу українську мову й мислення. Якщо не спростуете, то треба починати редагувати тексти відповідно до вимог, що їх сформульовано в Національних стандартах України. Це стосується й «Українського правопису» як головної сукупності вимог щодо написання термінів і словосполук. У ньому має бути написано бездоганно точно, правильно та природно для української мови, до того ж зважаючи на те, що його схвалюють і затверджують до друку такі авторитетні установи. Дотримування зазначених правил, полегшує сприймання й розуміння вжиткового тексту, сприяє досконаленню українського наукового стилю мовлення і мислення.

Висновки

1. Уживаючи науково-технічні терміни та словосполучення відповідно до новітніх устандартованих правил, ми полегшуємо сприймання й розуміння вжиткового тексту, сприяємо досконаленню українського наукового стилю мовлення і мислення.

2. Поданий матеріал може слугувати як практичний посібник усім, хто намагається дотримуватися засадничих вимог щодо формування української науково-технічної термінології.

Сподіваюсь, що ця стаття підштовхне авторів праць в ужитковій (науковій, технічній, діловій тощо) царині та їхніх редакторів опрацьовувати вимоги Національних стандартів України та напрацьовувати українськомовний спосіб мислення.

Література

1. Термінологія. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять. ДСТУ 3966-2000. — [Чинний від 2000-07-01]. — К. : Держстандарт України, 2000. — 31 с. — (Державний стандарт України).

2. Національна стандартизація. Правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів. DSTU 1.5:2003. — [Чинний від 2003-07-01]. — К. : Держстандарт України, 2003. — 128 с. — (Державний стандарт України).

3. Моргунок, В. Про невмотивованість українського терміна «поняття» на позначку одиниці думки / Виталь Моргунок // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Серія «Проблеми української термінології» — 2012. — № 733. — С. 29—33. http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Wisnyk733/TK_wisnyk733_1_morghun'uk.htm.
4. Ухвали науково-технічної комісії з питань термінології при Держстандарті України / Проблеми української термінології: зб. наук. праць учасн. 8-ї Міжнар. конф. «Проблеми української термінології СловоСвіт 2004». — Львів: Ліга-Прес, 2004. — С. 209—222 — Режим доступу : http://lp.edu.ua/tc.terminology/TK_Komisija/TK_Komisija.htm#Sect3.
5. Вихованець, І. Теоретична морфологія української мови: академічна граматики української мови / І. Вихованець, К. Городенська — К.: Пульсари, 2004. — 400 с.
6. Норми української науково-технічної мови. Тлумачний словник з видавничо-поліграфічної та пакувальної справи: наук.-практ. вид. / [П. М. Таланчук, С. Я. Ярема, С. М. Ярема та ін.]. — К. : Ун-т «Україна», 2006. — 664 с.
7. Українська ділова і фахова мова: практичний посібник на щодень / М. Д. Гінзбург, І. О. Требульова, С. Д. Левіна, І. М. Корніловська; За ред. М.Д. Гінзбурга. — 2-ге вид., випр. і доп. — К. : «Фірма «ІНКОС», Центр навчальної літератури, 2007. — 672 с.
8. Культура аудиторного мовлення. Частина 1. Слововживання відповідно до українськомовного способу мислення. Ст. ДА 10.003 — 2011. — [Чинний від 2011-07-01]. — К. : НАКККіМ України, 2011. — 91 с. — Режим доступу : http://ukrlife.org/main/minerva/cultura_movlennya.html.
9. Термінологія. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять. ДСТУ 3966-2009. — [Чинний від 2010-07-01]. — К. : Держстандарт України, 2010. — 31 с. — (Національний стандарт України).
10. Моргунок В. Терміни та вирази дійових (процесових) утямків / Виталь Моргунок, Людмила Пшенична, Володимир Шевченко // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» — 2010. — № 676. — С. 49—56. — Режим доступу : http://lp.edu.ua/tc.terminology/TK_Wisnyk676/TKwisnyk676_morghun'uk_pshenychna_shevchenko.htm.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. — 1440 с.
12. Войналович О. Російсько-український словник наукової і технічної мови: термінологія процесових понять / О. Войналович, В. Моргунок. — К. : Вирій, Сталкер, 1997. — 256 с.
13. Голоскевич Г. Правописний словник / Григорій Голоскевич. — Харків: 1929. — 628 с. — (за нормами Українського правопису Всеукраїнської Академії Наук). — Режим доступу : <http://r2u.org.ua>.
14. Грінченко Б. Словарь української мови (в 4-х томах) / Упорядкував, з додатком власного матеріалу, Борис Грінченко. Зібрала редакція журналу «Кієвская Старина» — К. : Кієвская Старина, 1907—1909. — Режим доступу : <http://r2u.org.ua>.
15. Наконечний М. Ф. Розмаїтість форм — багатство мови / М. Ф. Наконечний // Мовознавство. — 1967. — № 2. — С. 57—65.
16. Подільський В. К. Віддієслівні прикметники на -льний / В. К. Подільський // Рідна мова. — 1933. — № 4 — С. 132.
17. Український правопис. — К. : Наук. думка, 2004. — 240 с.
18. Ребезнюк І. Т. Основи технічної творчості: конспект лекцій [для студ. лісотехн. вищ. навч. закл.] / Ребезнюк І. Т. — Львів: НЛТУ України, 2011. — 130 с.
19. Система конструкторської документації. Терміни та визначення основних понять. ДСТУ 3321:2003. — [Чинний від 2004-10-01]. — К. : Держстандарт України, 2003. — 41 с. — (Державний стандарт України).

References

1. Terminologia. Zasady i pravyla rozroblennia standartiv na terminy ta vyznachennia poniat [Terminology. The principles and rules for distributing standards for terminology and concept are required]. *DSTU 3966-2000 from 1d July 2000*. — К. : Derzhstandart Ukrainy [in Ukrainian].
2. Natsionalna standartyzatsia. Pravyla pobudovy, vykladannia, oformlennia ta vymogy do zmistu normatyvnykh dokumentiv [National Standardization. Construction rules for prompting, presentation, registration and requirements for the content of regulatory documents] (2003). *DSTU 1.5:2003 from 1d July 2003*. — К. : Derzhstandart Ukrainy [in Ukrainian].
3. Morgunyk, V. Pro nevmotyvovanist ukrainskogo termina «poniattia» na poznaku odyntsi dumky [About the lack of motivation of the Ukrainian term “understanding” on the cognition of a single point]. *National university print edition «Lviv politekhnika» : Seria «Problems of ukrainian terminology», 733, 29—33* [in Ukrainian]. URL http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Wisnyk733/TK_wisnyk733_1_morghun'uk.htm.

4. Ukhvaly naukovo-tekhnichnoi komisii z pytan terminologii pry Derzhstandarti Ukrainy [Resolutions of the scientific and technical commission on the issue of the terminology with Derzhstandarti Ukrainy] / *Problemy ukraïnskoi terminologii: zb. nauk. prats uchasn. 8-i Mizhnar. konf. — Problems of Ukrainian terminology*, 2004, 209—222 [in Ukrainian]. URL : http://lp.edu.ua/tc.terminology/TK_Komisija/TK_Komisija.htm#Sect3.
5. Vykhovanets, I & Gorodenska, K., (2004). *Teoretychna morfologia ukraïnskoi movy* — [Theoretical morphology of the Ukrainian language]. Kyiv : Pulsary [in Ukrainian].
6. Talanchuk, P. M., Yarema, S. Ya., Yarema, S. M. et all/ (2006). *Normy ukraïnskoi naukovo-tekhnichnoi movy. [Norms of Ukrainian scientific and technical language]*. Kyiv : un-t «Ukraina» [in Ukrainian].
7. Ginzburg, M. D., Trebuliova, I. O., Levina, S. D. & Kornilovska, I. M. (2007). *Ukrainska dilova i fakhova mova. [Ukrainian business and professional language]*. Kyiv : INKOS [in Ukrainian].
8. *Kultura avdytornogo movlennia. [Culture of audio broadcasting]. Slovovyzhivannia vidpovidno do ukraïnskomovnogo sposobu myslennia. Slovovyzhivannia vidpovidno do ukraïnskomovnogo sposobu myslennia. — Adoption in accordance with the Ukrainian-speaking way of thinking. (Part 1).* (2011). Kyiv : NAKKKiM Ukrainy. — URL : http://ukrlife.org/main/minerva/cultura_movlennia.html.
9. Terminologia. Zasady i pravyla rozroblennia standartiv na terminy ta vyznachennia poniat. [Terminology. Principles and rules for the development of standards for the timing and definition of concepts] (2010). *DSTU 3966-2009 from 1d July 2010*. Kyiv : Derzhavnyi standart Ukrainy, 2010. [in Ukrainian].
10. Morgunyk, V., Pshenychna, L. & Shevchenko, V. (2010). Terminy ta vyznaky diiovykh (protsesovnykh) utiamkiv [Terms and attributes of effective (process) studies]. *Visnyk Nats. un-tu «Lvivska politehnika». Seria «Problemy ukraïnskoi terminologii» — National university print edition «Lviv politehnika» : Seria «Problems of ukrainian terminology»*, 676, 49—56 [in Ukrainian]. URL http://lp.edu.ua/tc.terminology/TK_Wisnyk676/TKwisnyk676_morhun_uk_pshenychna_shevchenko.htm.
11. Busel, V. T. (Eds). (2004). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukraïnskoi movy [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]* — Kyiv: Perun [in Ukrainian].
12. Voinalovych, O. & Morgunyk, V. (1997). *Rosiysko-ukraïnskyi slovnyk naukovoi i tekhnichnoi movy: terminologia protsesovnykh poniat [Russian-Ukrainian Dictionary of Scientific and Technical Language: Terminology of Process Concepts]*. — Kyiv : Vyryy, Stalker [in Ukrainian].
13. Goloskevich, G. (1929) *Pravopysnyi slovnyk [Spelling dictionary]*. — Kharkiv [in Ukrainian]. URL <http://r2u.org.ua>.
14. Grinchenko, B. (Eds). (1907—1909) *Slovar ukraïnskoi movy [Dictionary of Ukrainian language]*. — Kyiv : Kievskaya Starina. [in Ukrainian]. URL <http://r2u.org.ua>.
15. Nakonechnyi, M. F. (1967) Rozmaitist form — bagatstvo movy [The variety of forms is the richness of language]. — *Movoznavstvo*. 2, 57—65. [in Ukrainian].
16. Podilskyi, V. K. (1933). *Viddieslivni prykmetnyky na -lnyi [Verbal form of adjective with -lnyi]*. *Ridna mova — Native language*, 4, 132. [in Ukrainian].
17. *Ukrainskyi pravopys [Ukrainian spelling]*. (2004). Kyiv : Nauk. dumka. [in Ukrainian].
18. Rebeznyuk, I. T. (2011). *Osnovy tekhnichnoi tvorchosti [Fundamentals of technical creativity]*. Lviv: NLTU Ukrainy [in Ukrainian].
19. Systema konstruktorskoï dokumentatsii. Terminy ta vyznachennia osnovnykh poniat [System design documentation. Terms and definitions of key concepts]. DSTU 3321:2003. from 1d Oktober, 2004. — Kyiv : Derzhstandart Ukrainy [in Ukrainian].

Надійшла 14.03.2019 року

УДК 001.4

Применение украинской научно-технической терминологии на основе национальных стандартов

И. Ребезнюк

Цель. Осветить основы формирования научно-технических терминов и словосочетаний в соответствии с новейшими правилами, которые установлены Национальными стандартами Украины.

Методи дослідження. Прокоментированы особенности применения правила обособленного обозначения действия и события, а также следствие события. Показано как формировать словосочетания из существительных, одно из которых обозначает действие или событие. Рассмотрены особенности употребления существительных иноязычного происхождения. Раскрыта специфика употребления прилагательных в зависимости от суффикса.

Результати дослідження. Изложены правила формирования существительного в составном сказуемом. Прокоментирована неприсущность в украинском языке пассивных конструкций с глаголами на -ся. Освещено формирование предложений, в которых указан исполнитель действия. Рассмотрены особенности требований относительно употребления некоторых предлогов.

Выводы. Употребление научно-технических терминов и словосочетаний в соответствии с новейшими стандартизированными правилами облегчает восприятие и понимание прикладного текста, способствует совершенствованию украинского научного стиля речи и мышления.

Ключевые слова: украинский язык, термин, словосочетание, действие, событие, следствие.

UDK 001.4

Ukrainian scientific and technical terminology usage on the basis of national standards

I. I. Rebezniuk

Aim. To light up the basic features of forming of the newest scientific and technical terminology in accordance with the system of rules, that they are set by the National standards of Ukraine.

Method of research. The features of the application of the rule of distinctive marking of action and events as well as the consequences of the event are commented. The way how to form word combinations with nouns, one of which denotes an action or an event is shown. The usage features of the foreign origin nouns are considered. The separately adjectives usage depending of on the suffix is disclosed.

Results of research. The rule for the formation of the complex predicate substantival part is outlined. The non inherent in the Ukrainian language of passive constructions with verbs on “-ся” is commented. The sentences form, which specify the executor of action is illuced. Requirements features of the some prepositions usage are considered.

Conclusion. It is noted that scientific and technical terms and phrases using in accordance with the nowadays standardized rules, facilitate the perception and understanding of the text, and contribute to the improvement of the Ukrainian scientific style of speech and thinking.

Key words: Ukrainian language, termin, word combination, action, event, consequence.